

MIRCEA M. DUȚU-BUZURA

Doctor în drept

**DREPTUL UE AL CLIMEI. INTERACȚIUNI
INTERNATIONALE, ELEMENTE
DEFINITORII, TRANSPUNERE
ÎN DREPTUL ROMÂN**

Universul Juridic

București

-2025-

Prefață	23
Capitolul 1. Introducere	26
Schimbarea climatică – o problemă globală a contemporaneității. Introducere tehnico-științifică generală la o provocare juridică majoră	26
1. Grupul Interguvernamental de Experti privind Evoluția Climei	29
1.1. Structura IPCC.....	29
1.2. Activitățile și procedurile IPCC.....	30
1.3. Elaborarea unui raport al IPCC.....	30
1.4. Serviciul pentru climă al Programului european de observare și supraveghere a Terrei „Copernicus”.....	32
2. Teza încălzirii globale: evoluții și involuții	32
2.1. Studiile de atribuire.....	39
2.2. Evaluarea integrată a implicațiilor schimbării climatice	41
2.3. Problema pragului de 1,5-2 °C stabilit prin Acordul de la Paris.....	41
2.4. O problemă sub semnul controverselor științifice?.....	42
2.4.1. Reacții în justiție ale confruntărilor dintre climatoscceptici și climatologi.....	46
2.5. Tehnicile de geoinginerie	46
2.5.1. Modificarea radiației solare	47
2.5.2. Pornind de la ideile fizicianului Herman Oberth (1894-1989)	47
2.5.3. Desigur, simplul fapt că aceste tehnici.....	48
2.5.4. La acest moment nu există niciun cadru de control.....	48
2.6. Implicațiile IA asupra combaterii schimbării climatice.....	49
2.6.1. Risc ori oportunitate pentru schimbarea climatică?	50
2.6.2. Rolul IA în realizarea obiectivelor Acordului de la Paris.	51
2.6.2.1. Scurte concluzii.....	52
2.6.3. Dilema antropocenului și încălzirea climatică.....	52
3. Urgența ecoclimatică precum un imperativ juridic	53
3.1. Un exemplu: micile state insulare.....	57
4. Reacția juridică în condițiile incertitudinii științifice	58
5. Clima ca obiect perceptibil de drept și prioritate de protecție juridică	59
5.1. Alte noțiuni specifice	61
Concluzii	62
Capitolul 2. Regimul juridic internațional privind clima. Cadrul juridic fondator (Convenția-cadru privind schimbările climatice din 5 iunie 1992 și Protocolul adițional de la Kyoto, adoptat la 11 decembrie 1997). Contribuții de pionierat, consecvență și substanțială a UE	64
Considerații introductive. Dreptul intențional al climei (DIC), un drept al unei problematici globale, cu o preponderență declinare unional-europeană	64
1. Preliminarii. Protecția atmosferei și a stratului de ozon în dreptul internațional	69
1.1. Atmosfera și schimbările climatice. Dimensiunea juridică.....	70
1.2. Regimul juridic internațional al protecției stratului de ozon	71
1.3. „Codificarea” problematicei climatice la nivel internațional.....	73

1.4. O reacție juridică fondată pe consolidarea suportului științific și transformarea „precauției” în acțiune preventivă.....	75
2. Regimul climatic onusian general.....	76
3. Convenția-cadru privind schimbările climatice (1992). Preliminarii politico-diplomatice.....	77
3.1. Conținutul Convenției.....	78
3.1.1. Preambulul Convenției.....	78
3.1.2. Definiții convenționale.....	79
3.1.3. Obiectivul Convenției.....	80
3.1.4. Principiile prevăzute de Convenție.....	81
3.1.4.1. <i>Principiul responsabilităților comune, dar diferențiate.....</i>	<i>82</i>
3.1.4.2. <i>Dreptul la dezvoltare economică în favoarea țărilor în curs de dezvoltare.....</i>	<i>83</i>
3.1.4.3. <i>O recunoaștere limitată a principiului precauției.....</i>	<i>84</i>
3.2. Angajamentele asumate de statele-părți.....	84
3.3. Cercetarea și observarea sistematică; educarea, instruirea și informarea publicului.....	85
3.4. Dispoziții instituționale.....	85
3.4.1. <i>Conferința părților (CP).....</i>	<i>86</i>
3.4.2. <i>Secretariatul Convenției.....</i>	<i>86</i>
3.4.3. <i>Comitetele de experți/organe subsidiare.....</i>	<i>87</i>
3.4.3.1. <i>Organul subsidiar de asistare științifică și tehnologică.....</i>	<i>87</i>
3.4.3.2. <i>Organul subsidiar de implementare.....</i>	<i>87</i>
3.5. Mecanismul financiar.....	87
3.6. Comunicarea de informații privind aplicarea Convenției.....	88
3.7. Reglementarea diferendelor.....	88
3.8. Amendamente la Convenție. Protocoale adiționale.....	88
3.9. Caracteristici ale Convenției-cadru privind schimbările climatice.....	89
3.9.1. <i>O convenție-cadru cu funcție fondatoare.....</i>	<i>90</i>
3.9.2. <i>Rolul important al principiului precauției.....</i>	<i>90</i>
4. Protocolul de la Kyoto la Convenția-cadru a Națiunilor Unite asupra schimbărilor climatice (Protocolul de la Kyoto sau Protocolul).....	91
4.1. Caracterizare generală. Obiective.....	94
4.2. Conținut și angajamente specifice ale părților.....	94
4.3. Dispoziții instituționale.....	99
4.4. Concluzi.....	102
4.4.1. <i>Experiența Protocolului de la Kyoto.....</i>	<i>102</i>
4.4.2. <i>Desigur, în urma unei atari istorii.....</i>	<i>104</i>
4.5. Rezultate și perspective deschise.....	105
5. Evoluțiile post-Kyoto.....	107
5.1. Un angajament ecoclimatic reclamat și conform exigențelor contextului internațional pertinent.....	108
5.2. Necesitatea acoperirii lacunelor dreptului internațional al climei în vigoare.....	109
5.3. Un cadru internațional favorabil leadershipului ecoclimatic european.....	111
6. Acordul de la Copenhaga.....	111
6.1. Angajamente financiare.....	113
6.2. Acordurile de la Cancun din 2010.....	113
7. Implicarea, poziționările și contribuția Uniunii (Comunității) Europene.....	114
7.1. Preferința climatică a Uniunii Europene.....	115
7.2. Diplomăția multilaterală de mediu – promotoare a poziției climatice unional-europene.....	116

7.3. Multilateralismul climatic: obiective și provocări.....	117
7.4. Uniunea Europeană în mișcarea internațională pentru o economie verde.....	117
7.5. Rațiuni interne ale angajamentului climatic al UE	119
Concluzii	123
8. Regimul internațional al climei și dimensiunile sale actuale	126
Capitolul 3. Acordul de la Paris: noul regim internațional privind combaterea schimbării climatice și cadru de referință al dreptului UE al climei	130
1. Tranziția de la concepția clasică la perspectivele universalismului Acordului de la Paris	130
2. Premise ale Acordului de la Paris	132
3. Textul de negocieri pentru prefigurarea Acordului de la Paris	133
4. Retragerea SUA din Convenția-cadru privind schimbările climatice (Acordul de la Paris) – 2017	135
5. Viziune, scop, obiective	137
5.1. Forma juridică a Acordului de la Paris.....	137
5.2. Preambulul.....	139
5.3. Scopul și obiectivele Acordului.....	140
5.4. Noua ecuație juridică a acțiunii climatice globale	143
5.5. Obiective climatice cifrate.....	143
5.6. Conținut științifico-tehnic evolutiv.....	143
5.7. Obligații fundamentale.....	144
6. Adaptarea la efectele negative ale schimbărilor climatice – obiectiv strategic	145
6.1. Adaptarea – un concept în mișcare, imprecis și slab juridicizat.....	146
6.2. Receptarea și asimilarea conceptului de adaptare în negocierile climatic.....	147
6.3. Adaptarea – obiectiv al Acordului de la Paris.....	149
6.4. Concluzii.....	150
7. Principii novatoare	150
7.1. Echitatea intergenerațională	150
7.2. Justiția climatică.....	150
7.3. Principiul progresării	151
8. Mecanismele de piață în Acordul de la Paris	151
9. Alte dimensiuni	153
10. COP – post 2015	154
10.1. „COP-21 bis” ori „One Planet Summit” (Paris, 12 decembrie 2017).	154
10.2. COP 22 (Marrakesh, 7-18 noiembrie 2016).....	155
10.3. COP 23 (Bonn, 6-17 noiembrie 2017, sub președinția Insulelor Fiji).....	155
10.4. COP 24 (Katowice, Polonia, 2-15 decembrie 2018).....	156
10.5. COP 25 (Madrid, Spania/Chile, 2-15 decembrie 2019)	156
10.6. COP 26 (Glasgow, Marea Britanie, 31 octombrie – 13 noiembrie 2021).....	157
10.7. COP 27 (6-20 noiembrie 2022, Sharm El-Sheikh, Egipt).....	158
10.8. COP 28 și urmările ei pentru procesul normativ internațional	159
10.9. COP 29 (Baku, 11-24 noiembrie 2024)	161
11. Scurte concluzii	162
Capitolul 4. Obligații de drept internațional ce revin statelor în materia protecției mediului și conservării climei. Contribuții și rezonanțe ale dreptului UE	165
1. Obligații ce decurg din dreptul internațional general	165
1.1. Respectarea principiului fundamental al suveranității de stat.....	165

1.2. Obligația de a veghea în spațiile internaționale, în special marea liberă, zona spațiilor submarine și Antarctica aparținând obligației generale de protecție a mediului în afara frontierelor naționale.....	166
1.3. Afectarea elementelor constitutive ale statelor.....	166
2. Obligațiile rezultate din dreptul internațional, dreptul internațional al mediului și dreptul internațional al climei.....	167
2.1. Obligații generale de protecție a mediului.....	168
2.2. Obligații în materia drepturilor omului aplicabile schimbărilor climatice.....	169
3. Clarificarea și întărirea obligațiilor statelor în materie de schimbări climatice.....	170
3.1. Obligațiile în materie de schimbări climatice care rezultă din principii de drept internațional al mediului.....	171
3.1.1. <i>Obligația fondată pe principiul prevenirii daunelor</i>	171
3.1.2. <i>Răspunderea statelor pentru daune climatice în virtutea principiului prevenirii</i>	172
3.1.3. <i>Măsurile de precauție vizând protejarea sistemului climatic și de mediu contra emisiilor antropice de GES</i>	174
4. Obligațiile statelor în materie de schimbare climatică. De la principiul de echitate intergenerațională la drepturile și îndatoririle fundamentale transgeneraționale.....	175
5. Obligații fondate pe dreptul internațional al schimbărilor climatice. Obligații specifice față de schimbările climatice.....	177
5.1. Obligația de atenuare și de stabilizare a sistemului climatic.....	177
5.2. Obligația de adaptare la schimbările climatice (art. 7.1. din Acordul de la Paris).....	178
6. Schimbarea climatică și drepturile omului.....	179
6.1. Efectele schimbărilor climatice asupra exercițiului efectiv al drepturilor omului....	180
6.2. Îndatoririle statelor în virtutea drepturilor omului față de mediu și schimbările climatice.....	180
6.3. Rezonanțe ale Convenției relative la drepturile copilului și ale Observației generale nr. 26 din 22 februarie 2023 a Comitetului pentru drepturile copilului (Comitetul).....	182
6.4. Obligații ecoclimatice care decurg din jurisprudența pertinentă.....	183
7. Recunoașterea jurisprudențială europeană a dreptului de a beneficia de protecția statelor contra efectelor nefaste ale schimbării climatice.....	186
8. Contribuția doctrinei la prefigurarea obligațiilor statelor în materie climatică.....	189
9. Analiza mondială aferentă raportului anual 2022/2023 al Amnesty International.....	191
9.1. Concluzii.....	192
10. Avize consultative în materia schimbării climatice.....	192
10.1. Avizul consultativ solicitat Curții Internaționale de Justiție (CIJ) privind obligațiile statelor în materie de climă.....	193
10.2. La nivel interamerican.....	194
11. Avizul TIDM din 21 mai 2024 privind obligațiile climatice.....	195
12. Protecția mediului și a climei în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.....	197
12.1. Considerații introductive.....	198
12.2. Evoluții și receptări.....	200
12.3. Câmpul de aplicare material și personal. Noțiunea de „mediu”.....	201
12.4. Contextul internațional și național.....	202
12.5. Posibile explicații ale absenței prevederii unui drept la mediu sănătos în textul Cartei și implicațiile sale.....	203

12.6. Valoarea adăugată domeniului prin textul art. 37 din Cartă.....	204
12.7. Valoarea fundamentală a mediului prin intermediul Cartei.....	204
12.8. Posibilitatea interpretării prevederilor art. 37 în consonanță cu drepturile de solidaritate recunoscute de Cartă.....	205
12.9. Emergența dimensiunii antropocentrice a nivelului ridicat de protecție în dreptul UE derivat al mediului.....	206
12.10. Contribuția dreptului derivat procedural.....	207
12.11. Contribuția dreptului derivat material.....	208
12.12. Semnificațiile art. 37 din Cartă în materie climatică.....	209
12.13. Concluzii.....	210
13. Spre un tratat privind neproliferarea combustibililor fosili. O nouă inițiativă științifico-civică internațională.....	211
13.1. Scopuri și obiective juridico-strategice.....	211
13.2. Costurile decarbonizării.....	212
13.3. Un model asumat, ce se impune particularizat la domeniul atenuării schimbării climatice.....	213
13.4. Imperativul reducerii, deopotrivă, a producției și consumului de combustibili fosili.....	214
13.5. O nouă abordare.....	214
13.6. Document de aplicare a Acordului de la Paris.....	215
13.7. Limitarea proliferării combustibililor fosili ca obiectiv definitoriu.....	216
13.8. Alte demersuri.....	217
13.9. Scurte concluzii.....	217
Capitolul 5. Dreptul Uniunii Europene al climei. Evoluții, experiențe, perspective.....	219
Precizări preliminare.....	219
A. Introducere.....	220
1. Considerații generale.....	220
2. Inițierea și evoluția cadrului juridic general al UE privind clima.....	223
B. Elemente definitorii ale regimului juridic unional-european de combatere a schimbării climatice până la Pactul Verde.....	226
I. Măsuri de limitare și diminuare a emisiilor de GES.....	227
I.1. Repartizarea eforturilor de limitare pentru perioada 2013-2030.....	227
I.2. Reducerea anuală obligatorie de emisii de GES preconizată pentru perioada 2021-2030.....	228
2. Reducerea emisiilor anumitor bunuri, surse fixe ori mobile.....	230
3. Măsuri relative la emisiile provenite de la autovehicule și carburanți.....	232
4. Utilizarea terenurilor, schimbarea afectării acestora și silvicultura.....	236
5. Măsuri de promovare a energiei produse din surse renovabile.....	237
6. Captarea și stocarea geologică a CO ₂	238
II. Politica de energie, tranziție energetică și combatere a schimbării climatice.....	241
1. Performanța energetică a clădirilor.....	241
2. Obiectivele în materie de utilizare a energiei.....	245
3. Măsuri și acțiuni privind piața de energie.....	247
4. Promovarea energiei din surse regenerabile.....	249
5. Determinarea și raportarea contribuțiilor naționale la obiectivul 2030.....	252
6. Rețeaua transeuropeană de energie.....	252
7. Cooperarea internațională.....	253
Concluzii.....	254

C. Pactul Verde – cadru politico-strategic de dezvoltare și afirmare a dreptului UE al climei	255
1. Pactul european pentru climă	257
I. Perspectiva strategico-politică	258
1. Criza ecoclimatică și tranziția ecologică în textul și subtextul construcției normative	259
1.1. Criza – o construcție socială.....	259
1.2. Tranziția – cale spre depășirea crizei.....	260
1.3. Natura juridică și deschiderea programatică a Pactului Verde.....	261
2. O guvernanță holistică și o reglementare coerentă	263
3. Programul legislativ schițat și promovat de Pactul Verde	265
4. Implicațiile asupra legislației climatice ale unei guvernante planificatoare sui-generis	266
5. Concluzii preliminare	269
II. Dimensiunea juridico-instituțională	270
1. Cadrul juridic general unional-european privind schimbarea climatică	270
1.1. Instituirea unui act legislativ-cadru.....	271
1.2. Premise juridice adecvate.....	271
1.3. Premise reglementare naționale. „Lege climă”, legislație privind clima.....	272
1.4. Exemplul francez al „Legii climei și rezilienței”.....	274
2. Legea europeană privind clima	276
2.1. Obiect, domeniu de aplicare, obiectiv	278
2.2. Baza științifică a procesului decizional și cadrul instituțional aferent	279
2.3. Obiective climatice intermediare ale UE	280
2.4. Elemente de conținut	281
2.4.1. Măsuri de atenuare.....	281
2.4.2. Adaptarea la schimbările climatice.....	282
2.4.3. Alte probleme.....	283
2.4.4. Principiul neregresivității și regula progresiei constante	284
2.4.5. Promovarea angajamentelor voluntare	285
2.4.6. Participarea publicului	286
2.4.7. Potențialul conflictual și nevoia respectării stricte a noului cadru juridic climatic	286
2.5. Concluzii.....	287
3. Premise și elemente ale unei legi generale privind clima în România	290
3.1. Raportul dintre legea-cadru privind mediul și legea generală privind clima.	291
4. Reglementări de aplicare sectorială	292
4.1. Domeniul climă și energie.....	292
4.1.1. Directiva (UE) 2023/2413.....	292
4.1.2. Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului privind reducerea emisiilor de metan.....	293
4.1.3. Regulamentul (UE) 2023/956 al Parlamentului European și al Consiliului din 10 mai 2023 privind instituirea unui mecanism de ajustare a carbonului la frontieră	294
4.1.4. Directiva (UE) 2022/2464 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2022 de modificare a Regulamentului (UE) 537/2014, a Directivei 2004/109/CE, a Directivei 2006/43/CE și a Directivei 2013/34/UE în ceea ce privește raportarea privind durabilitatea de către întreprinderi.....	295

4.1.5. Directiva (UE) 2024/1760 din 13 iunie 2024 privind diligența necesară în materie de durabilitate a întreprinderilor și de modificare a Directivei (UE) 2019/1937 și a Regulamentului (UE) 2023/2858.....	295
4.1.6. Regulamentul (UE) 2023/2405 al Parlamentului European și al Consiliului din 18 octombrie 2023 privind asigurarea unor condiții de concurență echitabile pentru un transport aerian durabil (ReFuelEU) în domeniul aviației.....	296
4.2. Sectorul de combatere a poluării.....	298
4.2.1. Directiva (UE) 2661/2023 din 22 noiembrie 2023 de modificare a Directivei 2010/40/UE privind cadrul pentru implementarea sistemelor de transport inteligente în domeniul transportului rutier și pentru interfețele cu alte moduri de transport.....	298
4.2.2. Directiva (UE) 2024/2881 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2024 privind calitatea aerului înconjurător și un aer mai curat pentru Europa.....	298
4.3. Reducerea deșeurilor. Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului privind ambalajele și deșeurile din ambalaje, de modificare a Regulamentului (UE) 2019/1020 și a Directivei (UE) 2019/904 și de abrogare a Directivei 94/62/CE.....	299
4.4. Agricultură și alimentație.....	300
4.4.1. Revizuirea PAC.....	300
4.5. Biodiversitatea.....	301
4.5.1. Regulamentul (UE) 2023/1115 al Parlamentului European și al Consiliului din 31 mai 2023 privind punerea la dispoziție pe piața Uniunii și exportul din Uniune a anumitor produse de bază și produse asociate cu defrișările și degradarea pădurilor și de abrogare a Regulamentului (UE) 995/2010.....	301
4.5.2. Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind monitorizarea și reziliența solului (Legea privind monitorizarea solului).....	302
4.6. Alte probleme.....	302
4.7. Guvernanța verde și obligația de diligență a întreprinderilor.....	304
4.7.1. Premise generale.....	305
III. Insuficiențe, provocări, perspective.....	307
1. Insuficiențe și imperfecțiuni de conținut și de abordare.....	307
2. Dreptul UE al climei - nouă arhitectură juridică.....	308
3. „Privatizarea” dreptului mediului și al climei - o tendință ce se accentuează.....	309
4. Ce viitor pentru Pactul Verde European?.....	310
D. Acțiunea internațională a Uniunii Europene de combatere a schimbării climatice.....	316
E. Scurte concluzii de capitol.....	319
Capitolul 6. Transpunerea în dreptul intern a Dreptului UE al climei. Spre un drept român al schimbării climatice?.....	322
I. Declinarea în context național a politicilor și țintelor climatice ale UE și ajustarea lor în raport cu realitățile și prioritățile proprii.....	322
1. Eforturi și reglementări naționale.....	324
2. Cadrul instituțional. Comitetul interministerial privind schimbările climatice (CISC sau Comitetul).....	325
II. Strategiile naționale pe termen lung privind neutralitatea climatică. Tiparul unional-european.....	326

1. Perspective generale ale strategiei și reglementării naționale privind atenuarea și atingerea neutralității climatice	327
2. Repere de abordare și conținut	328
3. Elemente de drept comparat	329
4. STL – instrument de transpunere a dreptului UE al climei	330
4.1. Decarbonizarea sectorului energetic	335
III. Adaptarea la schimbarea climatică. Cadrul strategico-juridic european și replica națională	335
1. Considerații generale	335
2. Evoluția și exprimarea preocupărilor UE în materie	336
3. Elemente de drept comparat	338
4. Adoptarea strategiei naționale privind adaptarea la schimbările climatice pentru perioada 2024-2030, cu perspectiva anului 2050 (SNASC) (prin H.G. nr. 1010 din 14 august 2024)	340
IV. Dreptul amenajării teritoriului, urbanismului și construcțiilor și exigențele schimbării climatice	340
1. Perspective politico-strategice și reglementare	341
1.1. Documente de planificare strategică	341
1.2. Codul amenajării teritoriului, urbanismului și construcțiilor (proiect), un cod pentru schimbarea climatică	342
2. Exprimarea exigențelor combaterii schimbării climatice în legislația de amenajare a teritoriului, urbanism și construcții	342
2.1. Cadru constituțional general	343
2.2. Instrumente juridico-urbanistice de protecție a climei	344
2.3. Regimul mobilității urbane durabile	345
2.4. Dreptul construcțiilor și schimbarea climatică	346
3. Concluzii	347
V. Concluzii generale (de capitol)	348
1. Impasul revizuirii/simplificării „Omnibus” – 26 februarie 2025	350
2. Explicații ale unei ofensive împotriva reglementării	352
3. Ce va urma	353
VI. Concluzii generale	354
Bibliografie	361

Introducere

Schimbarea climatică – o problemă globală a contemporaneității. Introducere tehnico-științifică generală la o provocare juridică majoră

În urmă cu mai bine de 50 de ani, între 15 și 16 iunie 1972, se desfășurau la Stockholm, capitala Suediei, lucrările primei Conferințe a Națiunilor Unite privind mediul uman, considerată momentul fondator al dreptului modern al mediului și al cooperării internaționale în materie⁵. Deși problemele de mediu nu erau menționate în Carta ONU din 1945, *mediul* și posibilitatea ca modelele de dezvoltare umană să atenueze locuibilitatea planetei se vedeau ridicare la nivel de mize globale. Evoluțiile majore din deceniile premergătoare evenimentului⁶ contribuiseră la operarea acestei mutații fundamentale, în sensul inaugurării erei ecologice.

Cu un PIB mondial multiplicat de 2,5 ori și schimburi mondiale de patru ori între 1950 și 1970, transformarea masivă a armamentelor și modurilor de producție, schimb și consum afectase deja habitatul terestru. Războiul rece generase un arsenal nuclear consistent și zeci de mii de metri cubi de deșeuri nucleare. Bascularea spre un sistem energetic dominant petrolier a multiplicat consumul de energie de 16 ori în secolul al XX-lea și a favorizat urbanizarea, domnia automobilului, o agricultură mecanizată și perfuzată chimic. Poluanții amenințau echilibrele pădurilor, oceanelor, zonelor umede și alterau cadrul de viață și de sănătate. Pe acest fundal al realităților economico-sociale și ecologice a intervenit și o conștientizare tot mai mare a publicului asupra amenințărilor și riscurilor de mediu. Patru sinteze majore au participat la vizibilitatea crescândă a mizelor ecologice: cartea *Primăvara silențioasă* (1962) a biologului american Rachel Carson (1907-1964), raportul *Restaurarea calității mediului nostru* remis în 1965 Casei Albe, raportul *Meadows privind limitele creșterii* din 1972 și cartea *Only One Earth* comandată de ONU Barbarei Ward și lui René Dubos pentru a pune bazele dezbatărilor Summitului de la Stockholm. *Declarația de la Stockholm* a proclamat principiile guvernantei în materie, iar cele 109 recomandări finale aferente planului de acțiune au prefigurat orientările majore ale abordării problematice de mediu. Două dintre acestea promovau o preocupare privind „activitățile pentru care există un risc apreciabil de efecte asupra climei”. Dacă încălzirea globală nu constituia însă una dintre numeroasele și majorele probleme de mediu, precum poluările, marea neagră, urbanizarea necontrolată, deșeurile, limitele resurselor, distrugerile provocate de utilizarea pesticidelor care se acumulau și asociau pentru a forma conceptul de „mediu global”, ea nu își făcea mai puțin simțită prezența din punct de vedere fizic⁷. Rolul produselor de combustie în efectul de seră era cunoscut de la sfârșitul veacului al XIX-lea, dar a trebuit să se aștepte mijlocul anilor 1950 pentru ca aceste concentrații crescânde de CO₂ din atmosferă să fie observate în mod sistematic. Serviciile geologice ale SUA anunțau, la sfârșitul anilor 1950 deja, o ridicare în curs a nivelului mărilor și oceanelor. În 1967, primele modele 3D ale climei prevedeau o încălzire netă planetară: +0,5 °C între 1970 și anul 2000, apoi între +2 și 4 °C în cursul secolului al XXI-lea. Existau, de asemenea, și scenarii de răcire globală, dar erau minoritare în dialogul științific al anilor 1970. Începând din anii 1950 și cu intensificări în jurul

⁵ A se vedea: M. Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. I, *Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022, p. 26; N. Koda (coord.), *Droit et climat. Interventions publiques, locales et mobilisations citoyennes*, Ed. Dalloz, Paris, 2022, pp. 21 și urm.

⁶ M. Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. I, *op. cit.*, p. 468.

⁷ *Ibidem*, pp. 26-27.

anului 1972, atomiștii au profitat de asemenea previzionări pentru a prezenta energia nucleară ca o soluție împotriva efectului de seră amplificat antropic. În urma a două rapoarte din 1970 și 1971, realizate de colective de specialiști din mai multe țări, în Franța se afirma încă din 1972: „Cunoaștem astăzi destul de bine teoria climei și construirea de modele climatice pentru a vedea că omul poate foarte bine să provoace schimbarea acesteia”⁸.

Pe 14 iunie 2022, cotidianul britanic *The Guardian* dezvăluia, în urma desecretizării oficiale, existența unui memo datând din 7 iulie 1977, remis președintelui SUA de atunci, Jimmy Carter, de consilierul său științific șef, Frank Press (1924-2020), membru de onoare al Academiei Române (1991), directorul Office of Science & Technology Policy. Documentul avea ca obiect „Emisiile de CO₂ și posibilitatea unei schimbări comerciale catastrofale” și a fost marcat cu ștampila prezidențială parțial ștearsă „The President has seen” („Văzut de președinte”). Frank Press sintetiza starea cunoștințelor științifice de la acel moment asupra problemei. „Combustia combustibililor fosili a crescut într-un ritm exponențial în cursul ultimilor 100 de ani. În consecință, concentrația atmosferică de CO₂ este astăzi superioară cu 12% față de nivelul revoluției preindustriale și ar putea atinge de 1,5 până la de două ori acest nivel în 60 de ani (respectiv 420-560 ppm în 2037). Din cauza efectului de seră al CO₂ atmosferic, această concentrație în creștere ar antrena o încălzire climatică globală de la 0,5 la 5 °C. Aceste afirmații s-au dovedit exacte în măsura în care, în aprilie 2022, concentrațiile atmosferice medii lunare de CO₂ măsurate pe site-ul de referință de la Mauna Loa (Hawai, S.U.A.) au atins 420 ppm (mai precis, 420,22), iar temperatura medie a sporit cu 1,2 °C. Efectele schițate de consilierul științific erau deosebit de relevante; o fluctuație climatică de o atare rapiditate ar putea fi catastrofală și necesită un studiu de impact de o importanță și de o dificultate fără precedent. O schimbare climatică rapidă ar putea antrena pierderi de recolte la scară mare la momentul în care creșterea populației pune agricultura la mari încercări în termeni de limită a productivității. Urgența problemei decurge din incapacitatea noastră de a face tranziția rapidă spre surse de combustibili fosili atunci când efectele climatice vor deveni evidente, puțin după 2000. Situația ar putea deveni incontrollabilă înainte ca sursele de energie alternativă și alte măsuri corective să nu fie eficiente. Dispariția naturală a CO₂ nu se va produce înainte de un mileniu după ce combustia de fosili va fi redusă în mod net.

Problema nu e nouă. Nouă este greutatea în creștere a cunoștințelor științifice care face să treacă impactul CO₂ asupra climei de la speculație la o ipoteză serioasă care merită un răspuns nici de complezență, nici în panică. El propunea următoarea abordare: „Starea actuală a cunoștințelor nu justifică o acțiune de urgență vizând limitarea consumului de combustibili fosili pe termen scurt. Totuși eu cred că trebuie să ținem cont de riscul potențial de CO₂ elaborând strategia noastră energetică pe termen lung”.

Jim Schlesinger, secretarul de stat pentru energie, a răspuns, în numele președintelui Carter, printr-o notă: „Consider că consecințele politice ale acestei chestiuni sunt încă prea incerte pentru a justifica implicarea și inițiativa politică a președintelui”. Din păcate, și în pofida reputației lui J. Carter de a fi fost sensibil la problemele de mediu și de a fi preconizat dezvoltarea de „noi surse de energie nonconvenționale” (în discursul său către națiune din 19 aprilie 1977), el a urmat sfatul lui Jim Schlesinger și memorandumul a fost clasat fără a se mai lua niciun fel de măsuri.

Totuși, în plan politic, documentul a influențat un om important din istoria politicii ecologice: Stuart E. Eizenstat, care în 1977 s-a angajat să servească drept negociator principal al SUA în Protocolul de la Kyoto.

⁸ Ch. Bonneuil, *Que s'est-il passé depuis cinquante ans pour que, malgré des centaines de sommets, conférences, traités et conventions, les dérèglements planétaires ne cessent de s'aggraver?*, în *Le Monde*, 17 iunie 2021.